

Asia: VN/31974/2021

Hallituksen esitys eduskunnalle kotoutumisen edistämisestä annetuksi laiksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset kommentit kotoutumislakia koskevaan lakiehdotukseen

Luku 6. Kotoutumisen edistäminen hyvinvointialueella. Kotoutumisen edistämisen lakivalmistelussa tulee huomioida perusterveydenhuollon tarjoamat matalan kynnyksen palvelut. Vanhemmille tulee taata riittävä tuki lasten kasvattamiseen vieraassa kulttuuriympäristössä. Esimerkkinä ennaltaehkäisevän terveydenhuollon Moniku-palvelu, joka tarjoaa oikea-aikaista tukea monikielisille ja -kulttuurisille vauvaperheille. Kotoutumisen edistäminen ja perheiden tuki edellyttää usein pidempiaikaisia perusterveydenhuollon toimia, joihin on turvattava riittävä resursointi.

Luku 8. Kustannusten korvaaminen. Lakivalmistelun korvausperusteissa tulee huomioida edellä mainitut perusterveydenhuollon palvelut, jotta hyvinvointialueen resursointi mahdollistuu ja kotoutumista edistävät palvelut voidaan toteuttaa perheiden tarpeiden mukaisesti.

8 § ilmoitusvelvollisuus kunnalle loukkaa yksityisyyden suojaa. Vaikka siihen vaaditaankin henkilön suostumus, voidaan ilmoitus tehdä ilman henkilön ymmärrystä asian merkityksestä. Tämä ilmoitusvelvollisuus koskisi siis kaikkia toimijoita, myös järjestöjen työntekijöitä ja näin ollen matalan kynnyksen palveluja, joita tulisi voida käyttää anonymisti. Yleensä ilmoitusvelvollisuus koskee asioita, joiden ilmoittamatta jättämisestä seuraisi välitöntä varaa tai uhkaa henkilölle. Ilmoitusvelvollisuuden sijaan järjestöjen työntekijöiden voisi edellyttää asiakasohjauksen muihin palveluihin tarpeen mukaan.

Myös kiintiöpakolaisten valinnassa tulisi hyödyntää monialaisuutta ja hyvinvointialueiden ammattilaisten tulisi olla mukana kiintiövalintamatkoilla. Hallituksen esityksessä tämä koskee vain kuntaa.

Maahanmuuttoviraston neuvonta perheenyhdistämisasioiden sekä muissa lupa-asioissa tulisi olla riittävää ja huomioida kohderyhmän tarpeet (vaikeaselkoinen suomenkielinen nettisivusto tuottaa vaikeuksia jopa ammattilaisille) eli hyvän hallinnon mukaisesti hakijoilla tulisi olla mahdollisuus saada asianmukaista neuvontaa asiaansa siltä viranomaiselta, joka asiassa tekee ratkaisun. Esityksessä korostetaan sitä, että palvelujen tulisi olla järjestetty niin, että kotoutujan on mahdollista saada apua asiaansa yleisistä palveluista (valtavirtaistaminen).

Perusmuotoinen tai monialainen osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arviointi ja kotoutumissuunnitelma (12-22 §)

Onko riittävää, että kotoutumissuunnitelma tarkastetaan vain kerran kotoutumisajalla, kun kotoutumisaika on kaksi vuotta?

Kunnan työntekijän koulutusvaatimusta ei ole erikseen määritelty laissa. Voidaankin olettaa, että työntekijän on vaikea arvioida kansainvälistä suojelua saaneen haavoittuvuutta ja tarvetta sosiaali- ja terveyspalveluihin tai monialaisen osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arviointiin. Lain perusteluosiossa todetaan että ” kiintiöpakolaisina saapuneet tarvitsevat yleensä enemmän neuvontaa ja ohjausta kuin oleskeluluvan saaneet kansainvälistä suojelua hakeneet henkilöt, jotka ovat vastaanottovaiheessa saaneet perustason tietoa, osallistuneet vastaanottokeskuksessa opinto- ja työtoimintaan sekä tutustuneet myös omatoimisesti suomalaiseen yhteiskuntaan.” Kuitenkin Vantaan sosiaalipalveluiden maahanmuuttoyksiköissä on kokemus, että useimmilla kansainvälistä suojelua saaneilla on merkittävää sosiaali- ja terveyspalvelujen tarvetta ja he ovat usein haavoittuvassa asemassa. Vastaanottokeskuksen tarjoamat palvelut ovat suppeammat ja vastaanottokeskuksen järjestämä suomalaisen yhteiskunnan peruskurssi on pakollinen vain vastaanottokeskuksissa asuville turvapaikanhakijoille, kun valtaosa turvapaikanhakijoista asuu yksityismajoituksessa. Myös varsinainen kotouttaminen alkaa myönteisen oleskelulupapäätöksen saamisen jälkeen.

Monilla pakolaistaustaisilla on myös pelkoja liittyen viranomaisiin ja luottamuksen puutetta tai muuten kyvyttömyyttä artikuloida palvelutarpeitaan. Olisikin tärkeää, että kaikille pakolaistaustaisille (niin kiintiössä tulleeille kuin kansainvälistä suojelua saaneille) lähtökohtana olisi monialainen palvelutarpeen arvio, jossa sosiaalialan ammattihenkilö voisi todeta sosiaalihuollon palvelutarpeen.

Myös hoitovapaalla olevan kotivanhemman kotoutumissuunnitelman velvoittavuus kummostuttaa. Lapsella ei ole subjektiivista oikeutta päivähoitoon ja kotivanhempi kuluttaa entistä lyhyempää kotoutumisaikaa osa-aikaiseen opiskeluun. Muilta hoitovapaalla olevilta Suomessa asuvilla ei ole osallistumisedellytystä eli tämä sotii yhdenvertaisuusperiaatetta vastaan. Edistäisikö kotoutumista kuitenkin se, että kotivanhemmalle tehdään osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arviointi ja ohjaus vapaaehtoiseen kielen opetukseen tai järjestötoimintaan? Varsinainen suunnitelma tehtäisiin vasta siinä vaiheessa, kun kotihoidon tuki päättyy. Tällöin kunnalla olisi tieto kotihoidon tuella olevasta vanhemmasta, mutta kotoutujalla säilyisi sama oikeus vanhempainvapaaseen kuin muillakin vanhemmillä (yhdenvertaisuus). Mikäli kotivanhempi osallistuisi opetukseen, hänelle tulisi taata oikeus pidennettyyn kotoaikaan, toisin sanoen hoitovapaa olisi kotoutumisajan pidennysperuste. Jos subjektiivista oikeutta pidennettyyn kotoaikaan ei ole, voi tämä johtaa kotivanhempien eriarvoiseen asemaan kotikunnasta riippuen. Kotivanhempien opetukseen osallistuminen vaatii myös kunnan/järjestöjen järjestämää lastenhoitoa kurssin aikana, joka vaatii resursseja.

Osa kansainvälistä suojelua saaneista on työllistynyt osa-aikatyöhön turvapaikkaprosessin aikana (postinjako, yösiivous), mutta heillä on tarvetta kotoutumiskoulutukselle. Myös heille tulisi taata oikeus palvelutarpeen arvioon ja suunnitelmaan siten, että osa-aikatyö mahdollistuu. Resurssien puutteessa kunta voisi tämän esityksen mukaan arvioida, ettei kotoutumisen palvelutarpeen arviolle ja kotoutumissuunnitelmalle ole tarvetta.

Myös toimeentulotukea hakevat tulisi sisällyttää kotoutumishjelman piiriin.

Kotoutumiskoulutus (24-25 §) ja omaehtoisen opiskelun tukeminen (26-30 §)

Kotoutumiskoulutuksen yksi suurimmista haasteista on ollut siihen pääsy ja uudessa kotolaissa tulisikin kiinnittää erityisesti huomiota siihen, ettei odotusaika veny liian pitkäksi, koska tämä passivoi ja turhauttaa kotoutuja-asiakasta. Lisäksi se voi lisätä epäluottamusta yhteiskunnan toimintaa kohtaan. Pelkkä palvelutarpeen arvio ja suunnitelma ei siis riitä, vaan kunnan tulee hankkia kotoutumiskoulutusta kotoutuja-asiakkaiden määrään nähden riittävästi sekä varmistaa, että ohjaus koulutukseen toimii sujuvasti ja ilman tarpeetonta viivettä. Koulutus tulisi voida kerrata tarvittaessa.

Yleiset kommentit kunnan kotoutumishjelmaan (11 §) ja monikielinen yhteiskuntaorientaatio (23 §)

Lakiehdotuksessa ei kuvata maahanmuuttajan kokonaisvaltaista kotoutumisprosessia ja sen psykososiaalista ulottuvuutta, joka on sosiaalityön keskiössä. Sosiaalipalveluista annetaan ylipäättään kuva, joka ei vastaa sosiaalihuoltolain mukaista toimintaa. Sosiaalihuollon kotoutumisen edistäminen nähdään yksittäisinä toimenpiteinä ja neuvontana kokonaisvaltaisen muutokseen tähtäävän suunnitelmallisen työn sijaan. Myöskään kotoutumiseen liittyviä sosiaalihuollollisia tuen tarpeita ei ole huomioitu laissa.

Sosiaalihuoltolaissa korostetaan hyvinvoinnin edistämisen ja ennaltaehkäisyn näkökulmaa. Mikäli kunnan työntekijä ei tunnista mahdollisia ongelmia tai muutoin ohjaa asiakasta sosiaalipalveluihin, jää hakeutuminen palveluihin kotoutujan oman aktiivisuuden varaan. Tämä voi johtaa siihen, että asiakkaan ongelmat eivät tule ilmi.

Kotoutujien valtakunnallisen yhdenvertaisuuden takaamiseksi monikieliselle yhteiskuntaorientaatiolle tulee laatia opetussuunnitelman perusteet samaan tapaan kuin kotoutumiskoulutuksella jo on.

Alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten palvelut (3 luku)

Alaikäisten ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten palvelujen siirto hyvinvointialueelle on perusteltua ja rajoitustoimenpiteitä koskeva sääntely on kannatettavaa.

Kuntaan ohjaaminen (4 luku)

Hyvinvointialueen tulisi olla osapuolena kuntaan ohjaamisesta, sillä kuntapaikkoja myönnetään haavoittuvassa asemassa oleville, joilla on runsaasti sosiaali- ja terveyspalvelujen tarvetta. Näin voidaan varmistaa, että esim. laitoshoitopaikka tai muu asumispalvelu pystytään järjestämään. Myös palvelujen tarpeen määrittely tehdään sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön mukaisesti hyvinvointialueella.

Kunnan tulisi järjestää asunto myös perheryhmäkodeista ja muista asumismuodoista itsenäistyville nuorille heidän täytettyään 18 vuotta, sillä lähtökohtaisesti he ovat haavoittuvassa asemassa.

Kunnan, hyvinvointialueen ja valtion tehtävät (5-7 luvut)

Esityksessä korostuu kunnan rooli ja kotoutujan ohjaaminen kunnan palveluihin, mutta siitä puuttuu ymmärrys, että erityisen haavoittuvassa asemassa olevat tulisi ohjata hyvinvointialueen palveluihin, jossa heidän palvelutarpeensa kartoitettaisiin sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten toimesta.

Esityksessä ei nosteta esille sitä, että sosiaalihuollon ammattilaiset tehtävänä on yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistäminen, syrjäytymisen ehkäiseminen sekä hyvinvoinnin lisääminen, jotka ovat myös kotoutumisen edistämisen keskeisiä elementtejä.

Myös ohjausta kotoutumispalveluista hyvinvointialueen palveluihin tulisi esityksessä painottaa ja ilmoitusvelvollisuuden sosiaalihuoltoon tulisi koskea myös kunnan kotouttamispalveluita.

Valtion korvaukset (8 luku)

-

Tiedonsaanti ja tietojärjestelmä (9 luku)

-

Yleiset kommentit muihin lakiehdotuksiin

-

Vaikutusten arviointi ja muut perusteluja koskevat huomiot

-

Liljeroos Riikka

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue - Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen
muutosjohtaja 10.6.2022